

**Παρατηρήσεις για την
προοπτική της σοσιαλιστικής πολιτικής
του Κώστα Σημίτη**

Σε ένα μικρό βιβλίο, που κυκλοφόρησε πριν λίγες ημέρες με τον τίτλο **"Ενωμένοι να τολμήσουμε. Σκέψεις για το Συνέδριο"**, περιγράφω αρχές που θα πρέπει να εφαρμόσουμε ώστε να επιδράσουμε στη λειτουργία της κοινωνίας. Οι σκέψεις εκείνες μπορούν να συμπληρωθούν με σχόλια για πολλά φαινόμενα που χαρακτηρίζουν σήμερα την ελληνική κοινωνία. Θα σταθώ σε τρία σημεία.

α) Η πολιτική είναι μία σύμβαση μεταξύ των γενεών. Η σοσιαλιστική πολιτική πρέπει να εξισορροπεί τα συμφέροντα της σημερινής με εκείνα των μελλοντικών γενεών. Οι πολιτικές πρακτικές που κυριάρχησαν στη χώρα αγνόησαν την ανάγκη αυτής της ισορροπίας.

Το μεταπολεμικό μοντέλο ανάπτυξης που βασίστηκε ως προς την κοινωνική νομιμοποίησή του στο Κράτος παροχών και την συντεχνιακή οργάνωση, παρουσίασε διαγενεακά μία ομοιόμορφη τάση στον τομέα των αμοιβών, των παροχών και των δικαιωμάτων. Καθ'όλη τη μεταπολεμική περίοδο και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80, κάθε καινούργια δεκαετία και κάθε επόμενη γενιά απολάμβανε περισσότερων δικαιωμάτων, καλύτερων συνθηκών απο την προηγούμενη που ήταν πίο "στερημένη" και πιο "βασανισμένη".

Αυτή η εξελικτική πορεία τείνει πλέον να αντιστραφεί για πρώτη φορά με θύμα τη σημερινή νέα γενιά.

Η πολιτεία αναγνωρίζει ότι ορισμένα προνόμια, ορισμένες παροχές, ορισμένες φοροαπαλλαγές, ορισμένα εισοδήματα που εντάχθηκαν στο παρελθόν στη ροή κρατικών παροχών δεν μπορούν να παραχωρηθούν σε καινούργιες κατηγορίες δικαιούχων γιατί η ελληνική οικονομία κινδυνεύει να καταρρεύσει. Σπεύδει έτσι να τα καταργήσει για το μέλλον. Δημιουργεί, με τον τρόπο αυτό, δύο κατηγορίες εργαζομένων, δύο κατηγορίες δικαιωμάτων. Οι ρυθμίσεις για δημόσιους υπαλλήλους, για πανεπιστημιακούς, για ασφαλισμένους, για συνταξιούχους, διαφέρουν ανάλογα με τη στιγμή της πρόσληψής τους. Ένα συντεχνιακό κράτος και μία συντεχνιακή κοινωνία υπάρχουν μέσα στους κόλπους ενός άλλου κράτους και μιάς άλλης κοινωνίας που είναι υπο διαμόρφωση.

Αυτό τί σημαίνει; Οτι οι πολιτικές που ασκήθηκαν δεν είχαν μεσο-μακροπρόθεσμη πρόβλεψη, αλλά ήταν ευνοϊκές για στρώματα και ομάδες του παρόντος σε βάρος άλλων του μέλλοντος. Η κατάσταση αυτή παραβιάζει όχι μόνο την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτών. Δημιουργεί επιπρόσθετα έντονη ανισότητα σε βάρος των νεώτερων γενεών. Η Ελλάδα εκτός απο χώρα γερόντων, τείνει να γίνει μια χώρα όπου οι προγενέστερες γενεές απολαμβάνουν προνομίων και δικαιωμάτων που δεν έχουν νεώτερες γενεές, παρ'όλο που κατά τεκμήριο διαθέτουν μεγαλύτερη μόρφωση και καλύτερη επαγγελματική κατάρτιση.

Ας μη ξεχνάμε επίσης ότι νεώτερες γενεές αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας σε πολύ πιο μεγάλο ποσοστό από ότι οι μεγαλύτερες ηλικιακά κατηγορίες. Η προοπτική να εμπεδωθεί ένα αίσθημα κοινωνικής αδικίας στις νεώτερες γενεές εμπεριέχει τον κίνδυνο κοινωνικής αδιαφορίας, αντικοινωνικών εκδηλώσεων και της αποδοχής αθέμιτων ή πλαγίων μέσων, ως τρόπου επιβίωσης, αφού αυτοί είναι πιο "αποτελεσματικοί".

Το πολιτικό συμπέρασμα: Το σοσιαλιστικό κόμμα πρέπει να είναι προσανατολισμένο στο μέλλον. Η λύση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων απαιτεί πρόβλεψη και σχεδιασμό για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Χρειάζεται συνεισφορά σήμερα για το αύριο. Χρειάζεται να προετοιμάζουμε την αντιμετώπιση μελλοντικών εξελίξεων. Διαφορετικά θα ολισθαίνουμε σε ένα κατήφορο χωρίς τέλος.

β) Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από το κράτος παροχών μπορούν να αντιμετωπισθούν με μία διαφορετική σχέση του πολίτη προς την πολιτεία, με πολιτικές πρακτικές που μετατρέπουν το Κράτος σε θετικό παράγοντα επίλυσης συλλογικών προβλημάτων. Για να επιτευχθεί η στροφή αυτή υπάρχει μία βασική προϋπόθεση. Να πεισθεί ο πολίτης ότι οι πολιτικές δυνάμεις που τον εκπροσωπούν είναι σε θέση να προωθήσουν βαθμιαία στην πράξη τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης. Οι λέξεις κλειδιά για την κοινωνική συμπεριφορά των πολιτών είναι η κοινωνική δικαιοσύνη και η εμπιστοσύνη.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική στην Ελλάδα απέτυχε, γιατί δεν μπόρεσε να πείσει ότι αποσκοπεί στην κοινωνική δικαιοσύνη και φυσικά δεν κέρδισε την εμπιστοσύνη κανενός. Στο νεοφιλελεύθερο λεξιλόγιο τα μόνα κίνητρα συμπεριφοράς που αναγνωρίζονται είναι ο ανταγωνισμός και η αποδέσμευση της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας από κάθε κρατική παρέμβαση. Η Δεξιά, έχοντας την κύρια ευθύνη της δημιουργίας στο παρελθόν του συντεχνιακού και πελατειακού "κράτους παροχών", υπέπεσε όμως και σε ένα άλλο αμάρτημα. Καλλιεργώντας όσο ποτέ στο παρελθόν το πνεύμα ενός άκρατου ατομισμού, συνέβαλε ακόμα περισσότερο στην καταστροφή των κοινοτικών αξιών, των αρχών αλληλεγγύης που απέμειναν και στην προοδευτική δυσφήμιση της δημόσιας ζωής.

Για μάς τους σοσιαλιστές, ο μόνος τρόπος αποκατάστασης ενός πνεύματος συλλογικότητας, αλληλεγγύης και κοινωνικής ευθύνης είναι η διεύρυνση της πολιτικής συμμετοχής και η καλλιέργεια της ευθύνης των πολιτών. Η φιλελεύθερη αυταπάτη ότι η αρμονία μπορεί να γεννηθεί από το ελεύθερο παιχνίδι των ιδιωτικών συμφερόντων και πως η σύγχρονη κοινωνία δεν χρειάζεται αυτό που ονομάζεται "αρετή του πολίτη" αποδεικνύεται επικίνδυνη. Στην πραγματικότητα χρειάζεται μία καινούργια πολιτική κουλτούρα.

Για να συμβάλουμε προς την κατεύθυνση μιάς νέας πολιτικής κουλτούρας πρέπει:

- Να διευρύνουμε την επικοινωνία. Ο προοδευτικός χώρος πρέπει να εργαστεί για τη δημιουργία ενός πλέγματος βημάτων συζήτησης, προβολής αιτημάτων, έκφρασης αντιλήψεων, ενός συνεχούς διευρυνόμενου κύκλου σημείων, όπου δημοσιοποιούνται προβληματισμοί και μπορούν οι πολίτες να δραστηριοποιούνται.
- Να ισχυροποιήσουμε την κοινωνία, ώστε να υφίστανται αντίρροπες εξουσίες ανεξάρτητες από την κρατική βούληση και την εξουσία του μεγάλου κεφαλαίου. Η ισχυρή κοινωνία είναι αποτέλεσμα αποκέντρωσης, μεταφοράς εξουσιών, δημιουργίας νέων κέντρων λήψης αποφάσεων, όλο ευρύτερης συμμετοχής των πολιτών.
- Να προωθήσουμε το κοινωνικό κράτος, το κράτος που επιβάλλει πολιτικές με κριτήριο την ισότητα των πολιτών και την αλληλεγγύη, το οποίο αντικειμενικοποιεί τις διαδικασίες παρέμβασης και συμπάραστάσής του, τις δεσμεύει με κριτήρια ελέγξιμα και διαφανή.
- Να αναπτύξουμε την κοινωνική ευθύνη. Ο πολίτης οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις επιπτώσεις της δράσης του στη λειτουργία της κοινωνίας, να εξετάζει εάν συμβάλλει ή όχι στη μελλοντική αύξηση των δυνατοτήτων και της ευημερίας όλων. Τότε μόνο είναι πολίτης.

- Να προωθήσουμε την παιδεία, την ύπαρξη σταθερών αρχών και ρυθμίσεων στη λειτουργία του κράτους, την αντικειμενικοποίηση των δημοσίων διαδικασιών, την ανακατανομή του εισοδήματος και του πλούτου.

Όλα αυτά αποτελούν το περιεχόμενο του στόχου μας για μία μεταφιλελεύθερη κοινωνική δημοκρατία, το πρόταγμά μας μίας σοσιαλιστικής δημοκρατίας αλληλεγγύης και συμμετοχής των πολιτών.

γ) Μία νέα πολιτική κουλτούρα απαιτεί ένα σοσιαλιστικό κόμμα ιδεών και όχι ένα σοσιαλιστικό κόμμα μηχανισμό. Το πρώτο παίζει ένα παιδευτικό ρόλο και καθοδηγεί την κοινωνία. Το δεύτερο παίζει ένα εξουσιαστικό ρόλο, καταπιέζει και συντηρεί δομές.

Τα σοσιαλιστικά κόμματα παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά συνυφασμένα με τις κοινωνικές εξελίξεις που ενισχύουν την τάση προς ένα κόμμα-μηχανισμό.

-- Τα σύγχρονα σοσιαλιστικά/σοσιαλδημοκρατικά κόμματα τείνουν να μετατραπούν σε οργανώσεις επαγγελματιών, σε μηχανισμούς προβολής συγκυριακών θέσεων, στο εσωτερικό των οποίων ο ηγέτης και οι "ειδικοί" κάθε είδους ασκούν τους κεντρικούς ρόλους. Μ'αυτόν τον τρόπο τα σοσιαλιστικά κόμματα παύουν να λειτουργούν ως θεσμοί κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης. Εγκαταλείπουν, λόγω της πολυσυλλεκτικότητάς τους και της προϊούσας αποκοπής τους από το άμεσο

κοινωνικό τους περιβάλλον, τον παραδοσιακό ιδεολογικό και πολιτισμικό τους ρόλο. Δεν συμβάλλουν πια στην διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων.

-- Η σημασία της κομματικής βάσης έχει σημαντικά μειωθεί. Η τηλεόραση φέρνει το μήνυμα του κόμματος σε κάθε σπίτι. Στην κοινωνία του θεάματος η οργάνωση βάσης και το απλό κομματικό μέλος είναι λιγότερο χρήσιμα απο ποτέ, εφόσον οι δραστηριότητες του κόμματος περιορίζονται στην εσωτερική επικοινωνία. Το προκλητικό ερώτημα του Δανού πολιτικού επιστήμονα M.N. Pedersen "τί να τα κάνει τόσα μέλη ένα κόμμα;" υπογραμμίζει με γλαφυρότητα αυτό το φαινόμενο.

-- Η αριθμητική και ποιοτική εξασθένιση της οργάνωσης των σοσιαλιστικών κομμάτων τα καθιστά εύθραυστα και ασταθή. Τα κόμματα αυτά υπόκεινται περισσότερο απο ποτέ στις πρόσκαιρες και φευγαλέες ιδεολογικές μόδες και στην αστάθεια των ψηφοφόρων τους. Καθώς τα κόμματα αποδίδουν όλο και λιγότερη σημασία στην ενεργοποίηση και συμμετοχή των πολιτών, όλο και λιγότερο οι πολίτες συμμετέχουν σ'αυτά.

-- Η νέα ενδο-οργανωτική κατανομή της ισχύος και εξουσίας τείνει να μετατρέψει τα κόμματα σε ιδιότυπες "κοινωνικές ολιγαρχίες", σε λέσχες πολιτικών ελίτ. Η ελιτιστική διάσταση της σοσιαλιστικής οργάνωσης ενισχύεται σε βάρος της "κοινωνιακής"-λαϊκής. Η προσωποποίηση της πολιτικής

αντιπαράθεσης, η σκανδαλολογία κλπ. ενδυναμώνουν τον ολιγαρχικό χαρακτήρα του κομματικού φαινομένου. Ολιγαρχίες χρειάζονται μηχανισμούς για να επιβιώνουν.

-- Η συγκέντρωση της εξουσίας στην κορυφή συνιστά τέλος σημαντικό αντι-κίνητρο για την κομματική ενεργοποίηση στον κοινωνικό χώρο που εκφράζει το κόμμα.

Τα κόμματα-μηχανισμοί είναι καταδικασμένα να χρησιμοποιούν διπλή γλώσσα. Πρέπει να προσποιούνται δημοσίως ότι πασχίζουν για το γενικό καλό (στο όνομα του οποίου, άλλωστε, ζητούν τη λαϊκή εντολή να κυβερνήσουν), ενώ προάγουν κατ'ιδίαν επιμέρους συμφέροντα. Έτσι όμως συντελούν στην έκπτωση του πολιτικού λόγου, θεσμοποιούν την υποκρισία, προάγουν την αδιαφάνεια και συνεισφέρουν στον επακόλουθο αμοραλισμό των πολιτών. Η προαγωγή του στενού συμφέροντος με αδιαφανείς ή ψευδεπίγραφες διαδικασίες, διαχέεται απο την πολιτική ζωή και στην υπόλοιπη κοινωνία. Οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι δεν είναι η τήρηση κάποιων κοινά αποδεκτών κανόνων αυτή που εγγυάται την ορθολογική και δίκαιη αντιμετώπιση των συλλογικών προβλημάτων, αλλά οι ιδιωτικές διασυνδέσεις που μπορούν ν'αποκτήσουν με το κόμμα-μηχανισμό και, μέσω αυτού, με την εξουσία.

Εμείς πρέπει ν'αντισταθούμε σε όλες εκείνες τις τάσεις που συντείνουν να περιορίσουν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε κόμμα-μηχανισμό και να ενισχύσουμε τις δυνάμεις που επιδιώκουν ένα κόμμα ιδεών και ένα παιδευτικό ρόλο στην κοινωνία. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει να παράγει ιδέες και προτάσεις, να καθιερώνει πρότυπα, να κινητοποιεί για τους προγραμματικούς του στόχους, να διαμορφώνει άλλους τρόπους λειτουργίας της κοινωνίας.

Αποφασιστικός σ'αυτή την κατεύθυνση είναι ο τρόπος που το κόμμα αντιμετωπίζει το Συνέδριό του. Ένα κόμμα-μηχανισμός τείνει σ'ένα Συνέδριο εκλογικών διαδικασιών και όχι πολιτικής συζήτησης και αντιπαράθεσης ιδεών. Ένα κόμμα-μηχανισμός παρασύρεται σε διαμάχες προσώπων και ομάδων και όχι πολιτικών κατευθύνσεων για την κοινωνία. Στο κόμμα-μηχανισμός επικρατούν κατά την επιλογή των προσώπων οι λογικές πατρωνείας, η αντιπαράθεση γίνεται με επιδίωξη τον αποκλεισμό εκείνων που δεν συμφωνούν. Γι'αυτούς τους λόγους, στο Συνέδριο του ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας στα πολιτικά προβλήματα, η διαπάλη να αφορά τους τρόπους που θα προωθήσουμε τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη, η επιλογή προσώπων να γίνει με κριτήρια ικανότητας και αξιοσύνης. Η λέξη κλειδί για το ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι η Ενότητα. Οι μηχανισμοί δεν αποκαθιστούν ενότητα, ισοπεδώνουν. Η ενότητα είναι αποτέλεσμα σύνθεσης ιδεών, κοινής γνώμης που προκύπτει απο αντιπαράθεση και διάλογο. Απαιτεί δημιουργικότητα και όχι τις τυποποιημένες λειτουργίες ενός γραφειοκρατικού μηχανισμού.